

Луцький район
Луцька міська територіальна громада
Департамент освіти Луцької міської ради
Центр професійного розвитку педагогічних працівників
Комунальний заклад
«Луцька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 16
Луцької міської ради»

***Використання
національно-культурних традицій
українського народу
у освітньому процесі
учнів початкових класів***

Методичні рекомендації

Кондратюк Олена Василівна

Луцьк 2022

УДК 373.3

Олена Кондратюк

Використання національно-культурних традицій українського народу у освітньому процесі учнів початкових класів: методичні рекомендації./Автор-упорядник: Кондратюк О.В., – Луцьк, 2022. – 60с.

В посібнику описано національно-патріотичне виховання дітей як важливої складової змісту роботи вчителя, використання національно-культурних традицій українського народу у вихованні учнів. Визначено напрямки громадянської компетентності учнів на уроках та в позаурочний час. З'ясовано роль бесід, виховних годин для формування національної свідомості учнів молодшого шкільного віку.

Для вчителів початкових класів, вихователів ГПД, студентів педагогічних коледжів та закладів вищої освіти.

Рецензенти: *Вишинська О.В.- вчитель початкових класів, вчитель-методист, керівник методичного об'єднання вчителів початкових класів.*

Жалко Т.Й.- доцент, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів Волинського ІІПО

Схвалено методичною радою комунального закладу
«Луцька загальноосвітня школа
I-III ступенів № 16 Луцької міської ради»
Протокол №2 від 29.11.21 року

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Теоретичні аспекти патріотичного і громадянського виховання	8
<i>Різновидність традицій українського народу</i>	16
<i>Сутність патріотичного виховання молодших школярів</i>	20
Використання національно-культурних традицій у вихованні молодших школярів	26
З ДОСВІДУ РОБОТИ	35
<i>Ранкова зустріч «Рідна домівка, рідна сім'я»</i>	35
<i>Бесіда на тему «Наш Луцьк»</i>	38
<i>Літературне читання. Робота з дитячою книжкою. Тема «Обереги українського народу»</i>	44
ВИСНОВКИ	53
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	54
ДОДАТКИ	56

ВСТУП

В умовах українських реалій, коли Україна ціною життя Героїв Небесної Сотні, зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну цілісність, пріоритетного значення набуває національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання молоді.

Сьогодні єдиний шлях повернення державності – громадянсько-патріотичне виховання молоді. Патріотизм у сучасному розумінні – це відчуття того, що в моєму місті, в моєму навчальному закладі, країні мене стосується, що залежить від мене. Патріотизм породжує впевненість у собі, волю в перемогу, віру в свою націю, свій народ, він перетворює звичайну людину в безстрашну машину, яка не відчуває страху і болю, йдучи впевнено та безстрашно до своєї мети. Тоді мета патріота стає метою усього народу. Патріот живе в єдності зі своїм народом, він живе своїм народом, адже життя народу стає його життям. Патріотичне виховання – це планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму.

«В Україні національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із

захисту незалежності та територіальної цілісності України, сповідування європейських цінностей. Саме тому затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року є вкрай важливим для консолідації та розвитку суспільства», - прокоментував це рішення міністр Кабінету Міністрів Олег Немчінов. За його словами, сьогодні, на 8-му році збройної агресії проти України, національно-патріотичне виховання має бути пріоритетом політики держави та суспільства.

Сучасна шкільна освіта зорієнтована на формування громадянських компетентностей, нових підходів до навчання, адже успішне виховання громадянина вимагає не лише знань та критичного розуміння себе та світу, а й отримання особистого досвіду участі у громадському житті, у взаємодії з іншими на засадах поваги та рівності, відповідальності за спільну справу, мирного вирішення конфліктів.

Важливість громадянської освіти школярів зумовлена новими соціально-політичними реаліями українського суспільства, пошуком спільних для громадян демократичних цінностей і національних ідеалів, участю України в загальносвітових політичних, економічних і соціокультурних процесах. Відтак одним із основних соціальних замовлень школи є формування й розвиток здатності школярів до життя й діяльності в правовій демократичній державі.

У Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що «національне виховання є одним із головних пріоритетів, органічною складовою освіти. Його основна мета - виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої

культури міжнаціональних взаємовідносин, формування у молоді потреби та уміння жити в громадському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної художньо-естетичної, трудової, екологічної культури».

Наразі педагогіка і система освіти покликані допомогти становленню громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єднанню українського народу та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей.

Національно-патріотичне виховання учня – це процес вироблення в особистості чіткого уявлення про закономірності розвитку патріотичних ідей, розуміння ролі історичних знань про свою країну, про свій народ, його традиції та звичаї, вироблення стійких патріотичних переконань та уміння відстоювати їх в умовах реальної дійсності.

У початкових класах соціальна і громадянська компетентності інтегруються через усі навчальні предмети і спрямовуються на соціалізацію особистості, набуття громадянських якостей, дотримання соціальних норм і правил.

У вихованні молодших школярів великої уваги потребує формування патріотичних рис їхнього характеру: навичок поведінки, витривалості, чуйності, доброти і милосердя, вміння долати труднощі,

вироблення цілеспрямованості, організованості, стійкої уваги. Одночасно не менш важливе значення має вироблення духовно-моральних та вольових рис: патріотизму, відповідальності, національної свідомості, наполегливості, сумлінного ставлення до навчання, дисциплінованості, чесності, людської гідності, скромності, взаємної поваги й терпимості. Правильно організоване національно-патріотичне виховання формує повноцінну особистість.

Метою даного посібника є завдання познайомити з технологією патріотичного виховання та показати її впровадження у навчально-виховний процес сучасної школи, використання національно-культурних традицій народу у вихованні учнів початкових класів.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПАТРІОТИЧНОГО І ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Провідне місце у розвитку теорії і практики національно-патріотичного виховання мають праці К. Ушинського. Він стверджував, «якщо немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до батьківщини, і ця любов дає вихованню вірний ключ від серця людини і могутню опору для боротьби з його поганими природними особливостями».

Цінним джерелом для розвитку сучасної теорії і практики національно-патріотичного виховання є педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського. Він підкреслював, що «справжнє народження громадянина відбувається тоді, коли дитина відчуває себе часткою народу і в ній, як сонячний промінь в краплі води, відображається багатовікова історія цього народу, його велич і слава».

Патріотизм, як почуття має внутрішню структуру, що складається з кількох компонентів:

- перший, поверхневий, - природна любов до свого народу як до великої родини, любов до рідного слова, рідної природи;
- другий – це відчуття патріотизму розумом, усвідомлення обов'язку перед народом, готовність стати на захист його інтересів;
- третій – це переплетіння любові до рідного, близького усвідомленням свого обов'язку перед народом; це прагнення, готовність служити Батьківщині.

Патріотизм – соціально-історичне явище. Елементи його виникли як усвідомлення родових зв'язків, обрядів, звичаїв. Слово

«патріотизм» (від «patris») – грецького походження, в перекладі означає «батьківщина, вітчизна».

У сучасній педагогічній літературі виділяють щонайменше три різновиди патріотизму.

1. Етнічний патріотизм, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної мови, культури, до власної історії тощо. Цей патріотизм зумовлений природою як відчуття видової ознаки народу. Він є природженим і розвивається повноцінно, якщо дитина зростає у національно зорієнтованій сім'ї, навчається в українській школі. В процесі виховання етнічного патріотизму велике значення має вивчення історії українського народу, рідної мови, народних звичаїв, традицій.

2. Територіальний патріотизм базується на любові до того місця на землі (до місцевості, ландшафту, клімату тощо), де людина народилася.

3. Державний патріотизм ґрунтується на остаточній меті нації – побудові власної держави, державному самовизначенні, державницькому світогляді та державницькому почутті; це вищий патріотизм, який базується на державній ідеології та пов'язаний з почуттям громадянськості.

В державній національній програмі «Освіта: Україна XXI століття» головна мета національного виховання визначається як набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадян

Української держави. Національно-патріотичне виховання передбачає формування патріотичних почуттів, вироблення високого ідеалу служіння народові, готовності у будь-який час стати на захист Батьківщини, вивчати бойові традиції та героїчні сторінки українського народу.

Головне завдання закладів освіти - так побудувати виховну діяльність, щоб сама її організація, приклади авторитетних наставників-учителів, шкільне середовище виховували дітей у дусі патріотизму, глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності, самобутності. Завдання педагогів полягає у тому, щоб слова «Україна», «патріотизм» набували для дитини особливого сенсу, тобто сприймалися «не лише розумом, а й серцем». Не менш важливим є повсякденне виховання поваги до Конституції держави, законодавства, державних символів - Герба, Прапора, Гімну. Важливим аспектом національно-патріотичного виховання є повага та любов до державної мови. Мовне середовище повинно впливати на формування учня-громадянина, патріота України.

Однією з основних тенденцій розвитку виховання в сучасній українській школі має стати пошук форм «діяльнісного патріотизму» (творчі групи, осередки, екскурсії, свята, ігри-драматизації, спортивні змагання, естафети, огляди-конкурси, олімпіади, шкільні музеї, тематичні стенди, кімнати, зали, галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, творчі завдання, проекти, звіти, індивідуальні роботи, театр-експромт, колективні творчі справи, колективне творче панно, флешмоби, виставки-конкурси, фестивалі, туристичні походи тощо).

Рекомендовано під час проведення заходів організовувати зустрічі з учасниками бойових дій, волонтерами; відвідування військовослужбовців, які отримали поранення та проходять реабілітацію; виступи дитячих творчих колективів та інше.

Варто зазначити, що питання національно-патріотичного виховання розкривається наскрізно в рамках програми «Нова українська школа» у поступі до цінностей.

З метою вивчення та популяризації кращого педагогічного досвіду, в тому числі з питань національно-патріотичного виховання, на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» розміщено банк даних досвіду виховної роботи (<https://imzo.gov.ua/osvita/>)

Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості.

Найважливішою метою в роботі з патріотичного виховання учнів молодших класів є обов'язкове урахування психологічних особливостей та потреб дітей цього віку, розуміння конкретних моментів сучасного життя людини, сім'ї, суспільства. Головну увагу у своїй роботі треба приділяти особливостям розвитку молодших школярів.

Всі заходи, які необхідно проводити у початкових класах, повинні ставити перед собою найактуальніші задачі виховання у молодших школярів почуття патріотизму, громадської свідомості. Вся робота на уроках і позакласних заходах передбачає накопичення школярами: знань про походження українського народу, родинні свята, обряди та звичаї, про хліб, про професії батьків і родичів; знання веснянок,

закличок, легенд, повір'їв; розуміння понять «рід», «родина», «сім'я», «релігійні свята», «обрядова їжа», «Святий Вечір», «захоплення», «Матір-ненька», «Матір-Земля», «Матір Божа».

Ці знання та поняття розширюються, поглиблюються в процесі бесід про взаємовідносини в сім'ї, сімейні обов'язки, про походження українського народу, родинні звичаї й свята, про працю батьків і родичів; під час розповідей про захоплення мами, тата, бабусі, дідуся, про народні прикмети, легенди, повір'я.

У цілому такі бесіди надають дітям можливість зацікавитися життям своєї родини, відчутти власну відповідальність за все, що відбувається в сім'ї, сформуванню об'єктивну оцінку родинним відносинам, активно цікавитися історією родини та завдяки цьому любити, шанувати, берегти своїх близьких.

Враховуючи вік учнів, велике значення надається грі. Велику цінність для виховання патріотичних почуттів у дітей молодшого шкільного віку має сюжетно-рольова гра, яка виражає зв'язок дитини із суспільством. У процесі гри виникає потреба в самостійній дії, відображенні навколишнього, в емоційних переживаннях. Вибір гри залежить від рівня знань і сили переживань дитини.

Особливе значення гри полягає в тому, що вона сприяє вихованню в молодших школярів особистого ставлення до явищ суспільного життя. Саме гра допомагає формуванню якостей особистості дитини. Завдяки їй дитина відтворює форми людської діяльності, відносини, почуття, мову тощо.

Знайомлячи дітей з історією української родини, її життям, долею українського народу, використовуються у виховному процесі народні

ігри. Серед них багато рухливих, у яких драматизація поєднується з елементами змагання. Деякі ігри супроводжуються своєрідними поетичними та музичними вставками. Ці ігри сприяють появі в дітей інтересу до минулого, викликають захопленість українською народною уявою.

Збагачення школярів патріотичними почуттями здійснюється також під час засвоєння ними українських народних обрядів та звичаїв, релігійних та родинних свят. Це велика духовна зброя, яка вчить дитину любити людей, природу, навколишній світ, учить глибоко цінувати все те, чим багата українська земля.

Традиції, звичаї, обряди та свята поєднують минуле й майбутнє роду, народу, старші й молодші покоління, інтегрують людей у високорозвинену сучасну націю. Засвоєні та примножені не одним поколінням, вони містять в собі моральні, духовні, народні цінності, дають можливість розпізнати український народ не тільки в сучасному, але й у його історичному минулому. Це те, що єднає окремих людей в один народ, в одну націю.

Великий цикл народних, релігійних, родинних звичаїв і свят використовується в позаурочній виховній роботі. Діти знайомляться зі святом Миколая, Різдвом, Колядою, Водохрещем, Стрітінням, Великоднем, Святою Трійцею, святом Івана Купала, Маковія, Спаса, Воздвиження, Покрови та інші. Святкують День захисника Вітчизни, Свято Матері, День Батька, День Родини. Цими розповідями дітей підводжу до розуміння, що свята, традиції, звичаї вчать любити й зберігати рідну землю, шанувати рідних і близьких людей, сприяють духовному єднанню людини та природи.

Підсумком роботи з патріотичного виховання в першому класі може бути виставка «Родинних альбомів», які діти разом з батьками готують протягом навчального року. Альбом складається із сімейних фотографій та опису свят, подій, цікавих ситуацій у родині. Як підсумок усієї виховної роботи з патріотичного виховання, проводиться «Родинне свято».

Таким чином, під час позаурочних заходів з патріотичного виховання школярі набувають навичок особистої поведінки, культури, мови спілкування. У них формуються такі патріотичні почуття, як любов, повага, ініціатива, доброта, толерантність, турботливість, сміливість, чесність, справедливість, відповідальність, гідність, альтруїзм, довіра тощо.

Через патріотичні почуття виявляється емоційне ставлення молодшого школяра до самого себе, до навколишнього світу, до людей, до Батьківщини, до національних цінностей. Вони пов'язані з розвитком чітких і зрозумілих уявлень про етичні категорії; з формуванням емоційної чутливості, здатності співпереживати події, реагувати на життєві ситуації, життя та проблеми людей. Це має важливе значення для формування розвиненої особистості, справжнього громадянина, патріота своєї держави.

Учитель повинен допомогти дітям усвідомити своє місце в історії свого народу, включати молодших школярів у соціально активну діяльність, в якій вони будуть рости як громадяни і патріоти. Ставлення до Батьківщини молодшого школяра починає закладатися в сім'ї. Воно проявляється в любові до матері, батька, дідусям, бабусям, братам і сестрам. Саме батьки першими закладають основи

особистості, що формується, залишають перший і самий глибокий слід у душі дитини. Спогади дитинства: колискова пісня матері, сильні руки батька, що підкидають малюка до стелі, мудра казка бабусі - западають глибоко в душу і надовго визначають самопочуття людини. На думку багатьох, щасливі спогади дитинства часто рятували в найстрашніших життєвих випробуваннях, уберігаючи від останнього, непоправного кроку.

Любов до Батьківщини починається з любові до рідного дому, де людина народилася, виросла, вперше випробувала щастя життя. Недарма поети і музиканти стільки віршів і пісень склали про рідний дім. Домашнє тепло - одна з умов щасливого дитинства. Щасливе дитинство сприяє формуванню доброї і здорової людини. Душевно здорові, міцні, розвинені люди утворюють здорове суспільство. Отже, створення домашнього вогнища для дитини - справа не тільки самих батьків, вона лежить в інтересах суспільства. Ставлення до свого двору, своєї вулиці, свого міста (селища, села), збагачуючись і розширюючись, переростає у відношення до своєї країни.

Найважливішим компонентом патріотичного виховання є ставлення до природи як дому людства.

Любов до своєї сім'ї, свого житла, своєї школи, навколишньої природи, поступово розширюючись, переходить в любов до рідної країни, її історії, минулого і сучасного. Дитина дізнається представником якого народу вона є, в якій країні живе, що в ній відбувається, як це пов'язано з нею самою і її сім'єю. Вона починає вивчати свою країну: її історію, географічне положення, знайомиться з видатними людьми, що залишили слід в історії та культурі. Починає

формуватися її громадянська позиція.

Історія країни нерозривно пов'язана з історією та справжнім життям народу. Тому педагог формує у дітей ставлення до свого народу, його мови, культури, мистецтва, традицій і звичаїв, прилучає до духовних цінностей народу. Це відбувається у навчальній діяльності і в позакласній роботі.

Любов до Батьківщини немислима без активної участі в житті країни, без праці на благо і процвітання Вітчизни.

Організуючи патріотичне виховання, слід спиратися на психологічні особливості молодших школярів. Дитина 6-8-річного віку мислить образами, конкретними категоріями, емоційно сприймає яскраво забарвлені події і факти. Тому ознайомлення дітей з життям своєї країни необхідно будувати на доступних, конкретних фактах, явищах, подіях, показуючи логічні зв'язки між ними. Це ближче і зрозуміліше дитині. Наприклад, знайомлячи дітей з історією країни, ми просимо їх скласти за допомогою батьків свій родовід. Дізнаючись про своє коріння, про своїх предків, діти через життя близьких їм людей пізнають історію Батьківщини, вона стає ближче і зрозуміліше, оскільки забарвлюється їх переживаннями.

Усі справи, що проводяться в класі, повинні бути наочними, конкретними. Все вищесказане свідчить про те, що молодший шкільний вік - найбільш підходящий для виховання інтересу до суспільних явищ, до життя своєї країни.

Різновидність традицій українського народу

Поняття «Традиції» походить від латинського *traditio*, що в перекладі означає - передача. Кожне покоління входить у життя через

освіту, виховання, соціалізацію, самопізнання і самотворення індивідууму як особистості. Передусім, саме шляхом передачі соціального досвіду від старших до прийдешніх поколінь традиції забезпечують засвоєння найвищих національних, культурних і матеріальних, нагромаджених віками цінностей, норм, правил, ідеалів, відображають наступність соціального досвіду.

У педагогічному словнику виділяються традиції в сім'ї і традиції шкільні. Традиції в сім'ї розглядаються як «сукупність звичаїв і норм поведінки, прийнятих у сім'ї, що передаються від старшого покоління молодшому». Традиції шкільні - це «звичаї, порядки, правила поведінки, що склалися в школі, які зберігає колектив та які передаються від одного покоління учнів до іншого». Таким чином, традиції складаються в суспільному житті певного народу, в сім'ї, школі, побуті, праці, моралі, мистецтві тощо.

Виховуючи учнів на традиціях, прагнемо сформувати у молодого покоління вірність ідеалам побудови в Україні демократичної, правової держави, горде почуття належності до українського народу, стимулювати національне пробудження, відродити громадянське сумління і національний обов'язок. Доводимо глибинний зв'язок національного з духовністю особистості, інтелектуальною зрілістю і красою. У цьому полягає мета виховання молоді на національно-культурних традиціях українського народу.

Отже, національні традиції - це святині певного народу, те, чим він користується в своїй життєдіяльності. В.О.Сухомлинський писав: «Душа не може жити без святині. Щось для людини стає дорогим і непорушним, невикорінним і незнищеним». Видатний педагог

вдумливо говорить, що людська душа для нього, неначе родюче поле, на якому потрібно виростити пшеничний колос. «Не будеш орати землю й зрошувати її потом, запліднювати турботами і тривогами, - поле буде пустирем, а на пустирі виросте чортополох».

В.О.Сухомлинський впевнений, що вихователь є творцем людської душі, плугатарем і сіячем, він формує уявлення про щастя. Якщо йому не вдалося посіяти справді людське насіння щастя, то в душі може утвердитися інша святиня. Він називав народні традиції «живим, вічним джерелом педагогічної мудрості», «зосередженням духовного життя народу».

Світовий досвід розвитку педагогічної теорії й практики переконливо показує, що кожний народ упродовж віків створює власну національну систему виховання і освіти. В епоху державного й духовного відродження України головну роль відіграє національна система освіти й виховання.

Національна система виховання - це історично обумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованої на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх у дусі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації.

Таким чином, національне виховання - це передусім виховання дітей на культурно-історичному досвіді рідного народу, в основі якого - його традиції, звичаї, обряди, ритуали, свята.

Свято - це джерело буття людини, виразник важливих і цікавих сторін її життя. Цей визнаний феномен культури заслуговує на увагу в

шкільній практиці передусім тому, що покликаний організувати вільний від навчання час. Свята викликають особливий психологічний настрій, впливаючи на почуття. Отже, за своєю природою свята, ритуали і обряди виконують важливу роль чинників формування морально-естетичних почуттів, смаків, відносин у людей. Звичаї, обряди, ритуали, свята можуть сприйматися як форми традицій. Вони органічно поєднують у собі духовний зміст традицій: усну народну творчість, зокрема інструментальну музику, народну пісню, національну хореографію, моральні норми, правила, проповіді, заповіді, заклинання тощо. Таким чином, залучаючи дітей до краєзнавчої роботи проведення народознавчих пошуків, участі в народних ритуалах, обрядах і святах, педагог організовує їх виховання на національно-культурних традиціях.

На національних засадах народу будуються трудові, морально-побутові та художньо-естетичні традиції кожного навчально-виховного закладу.

Трудові моральні цінності завжди складали підґрунтя національної культури. Серед них національні моральні норми, вічні народні категорії совісті, праці, любові, гуманності, милосердя, поваги, вдячності тощо, до них ми сьогодні прагнемо, їх сьогодні критично оцінюємо і пересвідчуємося в їх вічності.

Основними осередками трудового виховання були і є сім'я, школа, позакласні та позашкільні навчальні заклади, вся громада.

Виховання любові і поваги до праці означає виховання свідомого ставлення до неї, особистісного і громадянського обов'язку перед Батьківщиною.

Найширший поділ національних народних традицій можна визнати такий: родинні, регіональні, загальнолюдські, трудові, моральні, естетичні, культуротворчі, державотворчі, політичні, побутові, релігійні, місцеві, національні, родинні (за приналежністю); ідеологічні, трудові, моральні, фізичні, естетичні, екологічні (за своєю спрямованістю); культуротворчі, релігійні, політичні, державотворчі, побутові (за метою і призначенням); сімейні, шкільні, місцеві, сільські, міські, регіональні, загальнонаціональні (за місцем виникнення і розвитку); віковічні, новаторські, відроджувальні, розвивальні (за часом появи і примноження); прогресивні, реакційні, шкідливі, корисні, віджилі (за значенням).

Сутність патріотичного виховання школярів

Патріотичне виховання спрямовується на залучення громадян до глибинних пластів національної культури і духовності, формування у дітей та молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової культури.

Головними складовими національного виховання є громадянське й патріотичне виховання.

У педагогічній концепції «Патріотичне виховання учнів» зазначається, що одним із покликань української національної системи освіти та виховання є завдання пробуджувати і виховувати в кожній дитини патріотичні якості, цінності:

- ✓ любов до батька і матері, своїх предків, рідної природи, землі;
- ✓ любов до рідної мови, культури, народу, пошану до його історичного минулого, національних традицій, звичаїв;
- ✓ глибоке усвідомлення своєї національної приналежності,

- відчуття єдності з представниками своєї нації;
- ✓ турботу про добре ім'я - своє і своїх друзів та краян, збереження своєї людської і національної гідності, честі;
 - ✓ активну діяльність з метою розвитку рідної культури, мистецтва, науки, демократії, державотворчих процесів;
 - ✓ боротьбу за підвищення духовності і добробуту всіх українців, представників національних меншин України;
 - ✓ синівську любов до України – Батьківщини, готовність захищати від ворогів рідну землю, здатність на подвижництво, героїчні справи в ім'я свободи і незалежності України;
 - ✓ готовність боротися з неправдою, злом, потворністю в будь-яких формах, спростовувати антиукраїнські, антинаукові версії, ідеї, шкідливі і ворожі для нашого народу, Батьківщини.

У «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» висвітлюються завдання громадянського виховання. Одним з них є: «формувати в молодого покоління почуття патріотизму, відданість Батьківщині й водночас відчуття належності до світової спільноти». У «Концепції національного виховання» представлені основні виховні завдання сучасної школи. Наведемо кілька з них:

- ✓ патріотичне виховання як основа духовного розвитку особистості, складова частина національного світогляду і поведінки дитини щодо ставлення до рідної країни, до всіх націй і народів, патріотичне загартування як могутній стимул у боротьбі за розбудову нової незалежної України, духовне

оновлення суспільства, формування високої етики міжнаціональних стосунків;

- ✓ розвиток моральних почуттів і рис поведінки, а саме: любові до Батьківщини, відданості їй, активної праці, спрямованої на примноження трудових традицій, звичаїв свого народу; шанобливе ставлення до історичних пам'яток, прагнення до зміцнення честі та гідності своєї держави; активна патріотична діяльність.

У «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти» визначено основні завдання родинного виховання:

- ✓ «забезпечення духовної єдності поколінь, збереження родинних традицій, сімейних реліквій, вивчення родоводу, залучення дітей до народних традицій, рідної мови, звичаїв, обрядів, виховання в них національної свідомості і самосвідомості;
- ✓ виховання поваги до законів, прав і свобод людини, розвиток громадянської і соціальної відповідальності».

Сучасна національна школа потребує нових підходів до національного виховання, зокрема до патріотичного. Починати його потрібно з дошкільного та молодшого шкільного віку. Діти цього віку найкраще піддаються вихованню (В.О.Сухомлинський), оскільки в цей час закладаються основи особистості, її майбутнього характеру. Надається спрямованість її розумового, морального та естетичного розвитку. Знання та вміння, накопичені дитиною в цьому віці, пізніше стають основою для формування стійких моральних звичок і переконань, високих життєвих ідеалів. Науковець І.Підласий зазначає, що піддатливість школярів, «їхня довірливість, схильність до

наслідування, великий авторитет, який у них має вчитель, створюють сприятливі умови для формування високоморальної особистості».

У роботі з дітьми молодшого шкільного віку потрібно звертати увагу на їхні вікові особливості. Ці діти не мають сталих інтересів, власну ініціативу проявляють слабо, їхня увага нестійка. Вони потребують постійної допомоги та порад учителя в організації свого дозвілля.

Мислення в дітей цього віку конкретно-образне, для них ще не властиві узагальнення та абстрагування. Їх захоплює все яскраве, цікаве, тому що вони мислять відчуттями, звуками, барвами. Це все необхідно враховувати у виховній роботі зі школярами.

Належну увагу слід приділяти ігровій та спортивній діяльності, проведенню свят, вечорів, екскурсій, оскільки віковою особливістю дітей є рухливість, моторика, зумовлена розвитком м'язів. Для морального розвитку дитини цей вік особливо важкий тому, що засвоюється досвід, форми поведінки старших поколінь, оціночні судження; формується певне ставлення до оточення, до себе: розвивається дружба, товаришування, взаємодопомога, любов до батьків, до вулиці, школи, рідного міста, природи тощо. На основі цього досвіду дитина починає виявляти самостійність, свідомість у ставленні до навколишнього світу та людей, до моральних норм суспільства. В силу вікових та психологічних особливостей життєвий та моральний досвід у ставленні до суспільства, до Батьківщини, до своєї країни обмежений. Тому саме в цьому віці необхідно закладати основи патріотичного виховання, які стануть фундаментом громадського становлення особистості.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що національні почуття в дітей молодшого шкільного віку не виникають самі. Вони є результатом цілеспрямованого виховного впливу на дитину ідеології, політики, мистецтва, суспільного устрою, виховної роботи сім'ї, школи та позашкільних закладів.

Провідна роль у формуванні особистості належить сім'ї, яка відповідає за соціальне відтворення населення, за його національний, моральний, духовний розвиток, за створення певного способу життя. Великий внесок у розробку проблем родинного виховання зробив видатний український учений М.Стельмахович. У своїх працях він постійно звертався до ідей народної педагогіки, її заповідей та ідеалів. «Національне родинне виховання, - підкреслював учений, - базоване на українознавстві, сприяє піднесенню національної самосвідомості учня, формуванню сукупності уявлень про власну націю, її самобутність, історичний шлях, місце серед інших етносів».

Виховна місія сім'ї є особливою, тому що саме в ній формується характер дитини, її ставлення до навколишнього світу, до людей, до життя, до української мови, до звичаїв і традицій, до Батьківщини. Тільки в сім'ї, за умови усвідомлення всього свого родоводу можливе національно-патріотичне виховання, саме в ній дитина проходить шлях від роду до народу і до нації.

Основою національно-патріотичного виховання в сім'ї має стати формування національної психології, національно-патріотичного характеру та народної моралі. На ці компоненти національного виховання звертає увагу П.Щербань. Національна психологія – це психологія людини, яка все життя відстоювала незалежність своєї

Батьківщини. Це психологія господаря, працівника, захисника тощо. Національна родинна психологія йде від «діда – прадіда, батька-матері, родини, рідної оселі й материнської мови, землі-годувальниці, від ясного неба і світлого сонця, матінки-природи».

Сучасна українська родина має бути справжнім осередком формування основ патріотичного виховання у дітей та молоді. З цією метою необхідно широко запроваджувати святкування родинами дат народного календаря, оскільки народний календар зберігає багатовікову історію України, її невичерпні традиції, які зберегли та віддзеркалили в собі те, що характерне для українського народу, - взаємозв'язок працьовитості та духовності.

Складовою частиною народного календаря є родинний календар, який включає важливі дати, віхи життя сім'ї, ювілеї та інші знаменні події родини, кожного її члена.

Традиції й обряди народного та родинного календаря зміцнюють сім'ю, виховують найглибші людські почуття, учать любити й поважати матір та батька, рідну оселю, рідний край, Батьківщину.

Історичний досвід свідчить, що сама родина не може виховати особистість. Це можна зробити лише у тісному зв'язку з школою. П.Кононенко, Т.Усатенко зазначають, що «родина виховує члена держави, нації, школа – розвиває його».

Отже, школа повинна допомогти учневі стати особистістю. Для цього вона повинна знайти шляхи свого становлення як національного, державного закладу, який буде виховувати патріота, громадянина української держави з активною життєвою позицією, люблячого свій народ і Батьківщину.

Ефективність різних видів виховання залежить від спрямованості виховного процесу, форм і методів його організації. Пріоритетними для учнів початкових класів є активні методи, що спрямовані на самостійний пошук істини та сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості.

Оскільки в молодшому віці дітей переважає образне мислення, то основне місце має бути відведено ігровим методам і прийомам роботи з дітьми: ситуаційно-рольовим, сюжетно-рольовим іграм; методам аналізу життєвих ситуацій і привчання; ігровим методикам щодо виявлення самооцінки; іграм-драматизаціям, інсценуванню, іграм-бесідам, іграм-мандрівкам; екскурсіям; ігровим вправам, колективним творчим проектам, практичним акціям тощо.

ВИКОРИСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ У ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Кожен народ має свою систему національного виховання, яка відповідає його характерним рисам. Виховання, створене самим народом, має виховну силу, якої немає в найкращих системах, що ґрунтуються на абстрактних ідеях чи запозичені в іншого народу, - підкреслював К. Д. Ушинський. Він вважав, що «...виховання бере людину всю, якою вона є з усіма її народними і поодинокими особливостями, - її тіло, душу й розум...».

Основною метою національного виховання на сучасному етапі є передання вихованцям соціального досвіду, успадкування ними духовних надбань українського народу, досягнення високої культури

міжнаціональних взаємин, формування незалежно від національної приналежності особистісних рис громадянина Української держави, духовності, трудової, моральної, розумової, естетичної, правової, фізичної та екологічної культури.

Певна річ, що національне виховання в системі освіти здійснюється з урахуванням пізнавальних можливостей та психологічно-вікових особливостей учнів певного класу. Особливе місце в цьому процесі належить учням початкового рівня освіти - 1-4 класів. Пояснюється це особливостями психології дітей, прикметою яких є здатність охоче пізнавати довколишній світ, нові знання, сприймати норми поведінки, виробляти власне світосприймання та світобачення. Саме тому основи національного виховання значною мірою закладаються в цей період життя та навчання.

Національне виховання молодших школярів набуває особливої актуальності в умовах становлення Української держави. Мета цієї роботи полягає у формуванні особистості з глибоким відчуттям своїх коренів, роду, родини, народу; у розвитку кращих ментальних рис дитини, у пробудженні інтересу та прищепленні глибокої любові до рідної мови, літератури, історії, поваги до символів, традицій та звичаїв українців.

Національно-патріотичне виховання учнів початкових класів здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності як провідної шляхом внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів, відведення належного місця «спільно-взаємодіючій діяльності» як на уроках, так і в позаурочний час; гуманізації взаємин у системах «учитель-учень», «учень-учень»; використання вчителем

демократичного стилю спілкування з учнями; створення умов для творчої самореалізації кожної особистості.

У молодшому шкільному віці важливо формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї; родини, дитячого угруповання; як учня, жителя міста чи села; виховувати у неї любов до рідного дому, краю, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій.

У початкових класах соціальна і громадянська компетентності як ключові є міждисциплінарними та інтегруються через усі освітні галузі і спрямовуються на соціалізацію особистості, набуття громадянських якостей, дотримання соціальних норм і правил.

Патріотичне виховання молодших школярів на уроках української мови здійснюється через реалізацію соціокультурної змістової лінії. Зокрема, під час вивчення розділу «Мова і мовлення» необхідно звертати увагу учнів на багатство і милозвучність української мови, захоплювати дітей її красою, пробуджувати любов до рідного слова, прагнення вивчати українську мову. У 3-4 класах слід пояснювати значення української мови для становлення незалежної самостійної держави України, роль української мови як державної.

Формуючи культуру спілкування, доцільно збагачувати мовлення молодших школярів українськими формами звертання та формулами мовленнєвого етикету, пробуджувати інтерес до походження цих формул, показувати їх зв'язок із національними традиціями і звичаями українців.

У процесі опрацювання правила вживання великої літери у власних назвах варто зосередити увагу учнів на застосуванні цього правила під час запису назви нашої Батьківщини, її столиці, рідного міста чи села,

річок, морів, гір та інших географічних назв України. При цьому цінним для патріотичного виховання буде опрацювання текстів про походження цих назв, про красу і неповторність визначних місць України, про історичне минуле нашої країни та її відомих людей (письменників, художників, історичних постатей, спортсменів, акторів, артистів тощо).

Чільне місце на уроках української мови повинно займати використання малих фольклорних форм – загадок, лічилок, мирилок, приказок і прислів'їв, народних прикмет, уривків з казок, дитячих пісень, колискових, щедрівок, колядок, веснянок, закличок тощо. Реалізуючи їх виховний потенціал, варто пояснювати дітям, що багатство і розмаїття народної творчості свідчить про мудрість і талановитість українського народу, а знання і трепетне ставлення до них стане запорукою збереження цього багатства для майбутніх поколінь.

Текстоцентричний принцип навчання української мови створює можливості для використання різноманітних текстів виховного і повчального змісту. Через тексти (аналіз їх змісту) доцільно виховувати в молодших школярів любов до рідного краю і своєї Батьківщини, повагу до національних традицій і символів українського народу, повагу до людей інших національностей, їхніх звичаїв і традицій, почуття гордості за відомих людей України, турботливе ставлення до цінностей і надбань нашої країни.

З огляду на зазначене, невід'ємними складниками уроків української мови та літературного читання мають бути виховні бесіди, пізнавальна інформація про Україну, її людей і події, пов'язані з ними, складання

усних і письмових текстів на патріотичні теми, підготовка і презентація посильних проектів патріотичного змісту.

Тому, головною метою національно-патріотичного виховання у початкових класах є вироблення у молодших школярів умінь і навичок вільного користування з комунікативною метою усно й письмово українською мовою.

Велику виховну роль відіграє український фольклор, зокрема дитячий, а також твори художньої літератури для дітей молодшого шкільного віку.

Доцільним є проведення тематичних уроків з української мови: «Свято рідної мови», «Шевченківське слово» та ін.

На уроках математики національно-патріотичне виховання відбувається опосередковано, через умову математичної задачі.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» спрямований на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання.

Найважливішим виховним спрямуванням змісту названого предмета є формування в учнів найбільш значущих для українського народу цінностей: патріотизм, соціальна справедливість, гуманізм, працелюбство, взаємоповага; виховання в дитини свого власного «Я», віри у свої сили, талант, здібності; виховання творчої, соціально активної особистості, здатної бережливо ставитися до природи, світу, речей, самої себе, інших людей, розуміти значення життя як найвищої цінності. Також виховання активної позиції щодо громадянської і соціально-культурної належності себе і своєї родини до України, інтересу до пізнання історії та природи свого краю і країни; пошани до

символів держави, ініціативної поведінки у громадських акціях, у відзначенні пам'ятних дат і подій.

Видатні постаті, успішні люди, патріотично спрямовані, що уміють переборювати життєві труднощі і йдуть до власної мети, стають зразком для вироблення в учнів власних життєвих стратегій.

Зміст програми предмета відображає такі види знань, результатом опрацювання яких є набуття громадянських цінностей: про навколишній світ у взаємозв'язку компонентів «Я – людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина і світ», «Людина і природа»; про способи пізнавальної та практичної діяльності, встановлення необхідності знати державну мову, шанувати символи держави; засвоєння моделей поведінки, які відповідають законодавству України, враховують інтереси і потреби громадян, передбачають повагу і взаєморозуміння між людьми; оцінні знання про норми ставлення до явищ життя (учень розпізнає вчинки за критерієм патріотичних вимірів; аргументує переваги громадянських вчинків, наприклад, участь у волонтерських заходах тощо).

На уроках курсу «Дизайн і технології» діти знайомляться з традиційними народними ремеслами в Україні, вчать виготовляти сюжетні витинанки різних регіонів України, оздоблювати вироби технікою вишивки. Вчитель виховує естетично-ціннісне ставлення до традицій українського народу в праці, декоративно-прикладному мистецтві.

На уроках курсу «Мистецтво» учні мають можливість відчутти красу українського народного музичного мистецтва, досягнути інтонаційні особливості музики українського народу, відчутти національну

своєрідність, спільне і відмінне в музиці різних народів. Основним є формування у молодших школярів культури почуттів, основ національної та громадянської свідомості, опанування народних традицій, мистецтва рідного краю; толерантного ставлення до мистецтва різних народів (*культурна компетентність*).

Акцент у виховній роботі необхідно перенести на засвоєння учнями народних традицій, сутності українських обрядів, народних свят, легенд, переказів, звичаїв.

Оскільки у молодшому віці у дітей домінує образне мислення, то найбільш характерними є такі форми діяльності: ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування, гра-бесіда, гра-мандрівка, екскурсія, ігрова вправа, колективне творче панно, бесіда, тематичний зошит, ранок, свято, усний журнал, групова справа, оформлення альбому, уявна подорож, конкурси, ігри, школа ввічливості, демонстрація, розповідь, моделювання, вікторина, екскурсія, виставка малюнків, виставка-ярмарок, перекличка повідомлень, добродійна акція, хвилини з мистецтвом, година спостереження, година милування, спортивні змагання, козацькі забави, театральна вистава, ляльковий театр, ведення літопису класного колективу, веселі старты, естафети, догляд за рослинами і тваринами.

Великі можливості для національного виховання учнів дає книга. Ставши читачем, учень стає також володарем багатющого скарбу думок, почуттів, моральних понять, естетичних уявлень. «Щоб підготувати людину до самостійного життя, необхідно ввести її у світ книжок» - рекомендував, аналізуючи свій професійний і життєвий

досвід В.О.Сухомлинський, - оскільки «школа стане справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній будуть панувати чотири культури: культ Батьківщини, культ людини, культ книжки, культ рідного слова».

В своїй роботі проводжу заняття, використовуючи різноманітні форми нетрадиційних виховних заходів, які забезпечать поступове, поетапне, послідовне формування стійкої позитивної мотивації учнів до вивчення національно-культурних традицій українського народу.

З цією метою проводила такі виховні заходи «В країні єдиній слався, родинно!», «Свято червоної калини»; читаємо і обговорюємо казки і оповідання В.О. Сухомлинського, які вчать дітей естетично сприймати, допомагати меншим, творити добро і словом і ділом; щороку відбувається конкурс читців «Великий Кобзар» та фотовиставка «Вільний час з родиною»; складала генеалогічне древо своїх родин «Нехай завжди квітує дерево родинне»; відбулися екскурсії у Волинський краєзнавчий музей, Луцький художній музей у Замку Любарта, музей історії сільського господарства Волині — етнографічний музей і скансен в селищі Рокині; провела бесіди з елементами рольових ігор «Колиска роду – українська хата», «Зимові свята», «Свято Миколая».

Важливим традиційним засобом національно патріотичного виховання є вивчення символіки нашого народу. Знайомство з народними та державними символами починаю в першому класі, яке постійно поглиблюється в ході проведення виховних годин та ранків («Національні символи України», «Наша Батьківщина», «Хліб – символ народного добра», «Український рушник», «Без верби і калини

немає України»).

Велику цінність для національного виховання, виховання патріотичних почуттів у дітей молодшого віку має сюжетно-рольова гра, яка виражає зв'язок дитини із суспільством. В процесі гри виникає потреба в самостійній дії, відображенні навколишнього, в емоційних переживаннях. Особливе значення гри полягає в тому, що вона сприяє вихованню в молодших школярів особистого ставлення до явищ суспільного життя. Психологи вважають, що гра – це школа моральних оцінок і почуттів. З метою розвитку почуттів любові і поваги, дбайливого ставлення до рідних проводились такі ігри: «Ласкаві слова рідним», «Як підняти настрій мамі», «Моє словечко лежить недалечко».

Знайомлячи дітей з історією української родини, її життям, долею українського народу, використовую у виховному процесі народні ігри. Серед них багато рухливих, які поєднуються з елементами змагання. Деякі ігри супроводжувалися своєрідними поетичними та музичними вставками («Опанас», «Іду я на Січ», «Подольночка» тощо). Ці ігри сприяли появі у дітей інтересу до минулого, викликали захопленість українською народною уявою.

Таким чином, важливою умовою формування патріотичних почуттів є забезпечення засвоєння дітьми знань з історії українського народу, народних та родинних традицій, обрядів, звичаїв, народного мистецтва, рідної мови, ознайомлення з кращими зразками сучасної культури, науки, мистецтва.

З ДОСВІДУ РОБОТИ

Ранкова зустріч «Рідна домівка, рідна сім'я»

Мета. Закріплювати знання дітей про сім'ю та її членів, про те, що в родині всі люблять одне одного, піклуються одне про одного і допомагають одне одному; вправляти учнів у вживанні слів, якими називають батьків, рідних; розвивати почуття гордості за сім'ю; формувати бажання вивчати історію свого роду, його традиції, дбати про своє родинне дерево; виховувати любов та повагу до членів своєї родини.

Компетентності. *Цікавиться* історією своєї сім'ї і родини. *Досліджує* та *розповідає* про традиції своєї родини й правила співжиття в сім'ї. *Уміє* доречно вживати слова етикету, підтримувати доброзичливі стосунки з батьками та рідними. *Пояснює* необхідність доброзичливого й уважного ставлення до старших.

Перебіг зустрічі

1. Вітання

Доброго дня вам, учні і друзі!
Світла всім, щастя людського, тепла!
Ми всі зібрались в тісенькому крузі,
Щоб поміж нами взаємність була,
Дружба і щирість та слово привітне
Добрість, довіра та щирість завжди.
Все це хай буде, хай пишно розквітне,
Хай лиш ніколи не буде біди.

(Сьогодні пригадаємо привітання, які найчастіше використовують у

вашій родині).

2. Групове заняття

Моя сім'я і дорога родина —
це тато, мама, бабця і дідусь,
сестричка, братик і любов єдина,
і я у них також любити вчусь.

Мені тут тепло, затишно і тихо,
надійно, світло, радісно завжди.

Мене в родині оминає лихо,
з усім на світі я біжу сюди.

Чи радість світла в серденьку буяє,
чи сльози гіркі ллються із очей,
я йду в родину, я ж бо добре знаю,
як люблять у моїй сім'ї дітей.

- **Словникова робота** (пояснити значення слів рід, родина, народ, родовід, сім'я), розташувати їх у порядку зростання.

- **Робота з прислів'ями** (скласти з розрізнених слів прислів'я та пояснити їх):

1 група (У кожної деревини – свій плід, а в кожній родині – свій рід).

2 група (Тільки той щастя має, хто свій рід любить і прославляє).

3 група (Корові не тяжкі свої роги, а матері – свої діти).

4 група (Материн гнів, як весняний сніг, рясно випадає, та скоро розтає).

- **Гра «Добираємо слова»**

Учитель пропонує дітям завершити речення:

Батьки про своїх дітей... (*хвилюються, турбуються, піклуються, дбають*).

Вони донечок і синів... (*люблять, голублять, пестять, обіймають, цілують, одягають, навчають, виховують*).

Своїх батьків діти повинні... (*любити, поважати, шанувати, слухатися, радувати*).

І мама, і тато засмутяться, якщо їхня дитина буде... (*капризувати, вередувати, хворіти, ледарювати*).

Свого меншого братика (сестричку) я буду... (*втішати, заспокоювати, колихати, гойдати, розважати, годувати, умивати, вчити*).

Пташка в рідний край вертає,

Бо тут їй миліше.

Всюди гарно, всюди славно,

Всюди добрі люди,

Краще ж, як у батька й неньки,

Вам ніде не буде.

— А ви знаєте, що існує День Родини? Відзначають його влітку, 8 липня. Символом родини є польова квітка з білими, ніжними пелюстками.

— Як називається ця квітка? (*Ромашка.*)

- *Гра «Квітка любові»*

Учитель пропонує подарувати своїм рідним квітку любові. Він викладає серединку, а діти — пелюстки, промовляючи лагідні слова про свою сім'ю.

3. Обмін інформацією

- Гра «Мікрофон»

Учні передають мікрофон один одному, розповідаючи про те, що найкраще вміє його мама (тато, дідусь...)

«Крісло автора». Учні розповідають про справу, яку виконували вдома, допомагали батькам.

4. Теми для щоденника вражень

Я разом з мамою (татом.)

Мої батьки — найкращі.

Мама, тато, я — щаслива сім'я.

Бесіда на тему «Наш Луцьк»

Мета. Ознайомити учнів з історією міста Луцька; виховати шанобливе ставлення і повагу до його культурних та архітектурних надбань; виховувати почуття патріотизму, національної свідомості, гордості за наш народ, його славне минуле, сучасне і майбутнє. Розвивати пізнавальну компетентність учнів.

Обладнання: промоційний ролик м. Луцька, фотографії м. Луцька, відео «Луцьк – найкраще місто», серія відео «Імена Луцька – маленькі спогади з великої історії».

Перебіг бесіди

Перегляд промоційного ролику м. Луцька.

Вчитель читає вірш «Мій Луцьк» Віталія Назарука

МІЙ ЛУЦЬК

О, Луцьку мій, мій красеню замковий,

Народжений на березі ріки.

Ти народивсь, коли туман ранковий,

Омив тебе, щоб ти прожив віки...
І ти розцвів у парках і соборах,
У квітниках і диво ліхтарях.
Де Стиру береги знялись, як гори,
Де сокіл замку став родинний птах.
А твої люди закохались в місто,
У каву, що на кожному кутку.
У вишиванки, що цвітуть намистом
І диво пісню ловлять на льоту.
Цвіти і далі квітами каштанів,
Стрічай гостинно прошених людей...
І щоб дівчатка, твої диво-панни,
Хлібом святим стрічали всіх гостей.

На Волині над рікою Стир розкинувся славний своїм минулим Луцьк, одне з найбільших міст Західної України. Наше з вами місто.

Луцьк – чудове місто, яке завжди вражало незвичними для центрів інших міст квітучими заплавними луками, серед яких, як дорогоцінний камінь, виблискуючи численними гранями, здіймались башти та шпилі давнього літописного Лучеська Великого на Стирі.

Луцьк славиться своїм старим містом, на території якого знаходиться історико-культурний заповідник, який відзначається не тільки старовинним замком, а й численними культовими спорудами українців, євреїв, караїмів, німців, вірмен, литовців, поляків, що є німими свідками давньої історії.

Першу згадку про Луцьк знаходимо під 1085 роком, коли місто опинилося в центрі боротьби нащадків Ярослава Мудрого. Проте

археологічні дослідження дають підстави вважати виникнення граду близько 1000 року.

Існує багато народних легенд та здогадів про те, звідки наше місто отримало назву. Одні твердять, що назва Луцьк походить від ріки Стир, що біля міста окреслює «лук», вигин, омиваючи давній центр міста зі сходу, півдня і заходу. За іншою версією він виник одночасно з Києвом в VII столітті і заснований вождем дулібів - Лукою, так як Київ - Києм.

На сучасних картах — це територія Державного історико-культурного заповідника «Старий Луцьк».

Місто — одне з найбільших на західній Україні (близько 215 тисяч мешканців). Прикордонне розташування Волині робить Луцьк центром міжнародної торгівлі. Нові економічні умови розвитку змінюють і зовнішній вигляд міста.

У місті жив і викладав у міській гімназії автор української граматики письменник Модест Левицький. У Луцьку вчився відомий літературний критик, правозахисник Євген Сверстюк, тут розкрився талант Олександра Богачука, писала свої романи Маргарита Малиновська, вчилися майбутні письменники Олесь Лупій, Юрій Покальчук. Народились лучанами відомі російські письменники Ярослав Смеляков, Григорій Мачтет.

Ще одне ім'я навечно вкарбоване в історію міста: у Луцьку свій перший вірш «Надія» написала геніальна дочка українського народу Леся Українка.

Прославили своє місто у віршах і піснях поети, які зараз його теренах: Петро Мах, Василь Гей, Василь Лазарук, Михайло Прон Струцюк, Іван Чернецький, Валентина Штинько, Надія Гуменюк та інші. Соловейком Волині називають народного артиста України Василя Зінкевича. Його любить і знає вся Україна, і не тільки Україна. Тут, у Луцьку розквітнув талант Антоніни, Світлани та Валерія Мареничів, Алли Опейди, Вячеслава Судими, Василя Чепелюка, Зої Комарук та інших.

Декламація віршів учнями

Мій Луцьк, моя мала батьківщина,

Тебе не забуду повік.

Твій спокій завжди берегтиму,

Ти будеш мені оберіг.
Нехай нас чекають незгоди,
Хай бурі й морози страшні,
Я тебе не забуду ніколи,
Ми перетерпимо страшні дні.
Й буде сонце сміятись,
Будуть квіти буяти й цвісти.
Будеш ти процвітати для мене,
Буду я для тебе рости!

Луцьк – це місто музеїв, театрів, бібліотек, фестивалів «Оберіг», «Берегиня», «Бандерштат», «Ніч в Луцькому замку», «Джаз-фестиваль», «Поліське літо з фольклором», «Різдвяна містерія».

Луцьк – це фантастичне місто, в якому хочеться побувати і безмежно хочеться повернутися знову. Тут тісно переплелись минуле і сучасне, тут ще чути відголоски лицарських турнірів, тут співають повстанських пісень, тут місцевих жителів називають лучанами, тут лунає хороша музика, тут народжуються герої, тут смачна кухня і спокійний темп життя. Тож любимо своє місто, примножуймо його красу і славу!

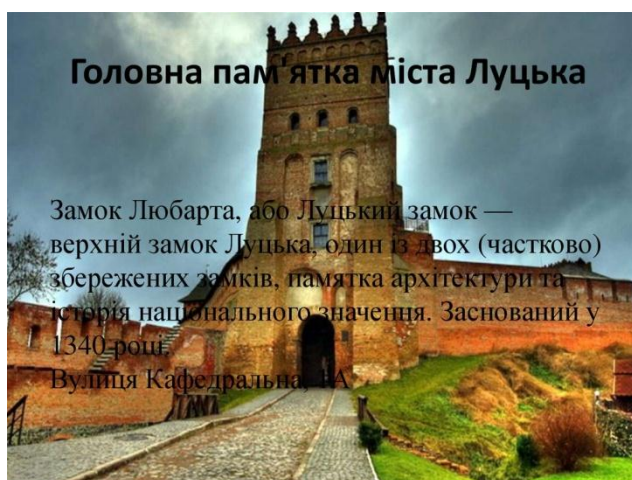
На місці Старого ринку планується гарна територія, яка зробить і замок Любарта, і стару частину міста більш привабливою, і умовно зв'яже парк Лесі Українки з замком. Буде такий маршрут, коли можна почати прогулянку з парку і закінчити старим містом і замком, або почати із замку і закінчити прогулянку у парку. Це має бути громадська зона, яка буде мати паркувальні місця, сквери, оглядові майданчики, місця відпочинку. Може бути й невеликий ринок, на

якому будуть продаватись мистецькі вироби, що дійсно привабить туристів. Наразі на вулиці Лесі Українки є люди, які продають картини, книги, товари народного промислу, сувеніри, хендмейд. Вони можуть розташуватись на невеличкому ринку, який буде оформлено в гарному стилі, який буде відповідати його місцерозташуванню.

У луцькому Центральному парку завершилося облаштування алеї скульптур місцевого митця Миколи Голованя. Окрім загального освітлення алеї, кожна скульптура має індивідуальну підсвітку. До початку капремонту скульптури знаходилися в хаотичному порядку обабіч напівзруйнованої алеї. Тепер же вони впорядковані, відчищені й доступні для огляду. Микола Головань особисто брав участь в реалізації проекту.

Останнім часом змінюється наше місто. Воно розвивається, стає сучаснішим, цікавішим та комфортнішим.

Перегляд фотографій м. Луцька під музичний супровід «Гімн міста Луцька».

Літературне читання. Робота з дитячою книжкою.

3 клас

Тема. Обереги українського народу. «Біле поле полотняне» Тамара Коломієць.

Мета. Ознайомити учнів із рушником як оберегом українського народу, із звичаями і обрядами, пов'язаними з рушником, значенням символів на рушниках, вдосконалювати навички виразного читання; розвивати зв'язне мовлення, інтерес до історії вишивки; виховувати повагу до майстрів праці, інтерес до народних традицій. Навчити виконувати орнаменти українських вишивок на рушнику гуашшю; розвивати естетичні смаки та вподобання; виховувати відчуття прекрасного.

Обладнання: рушники, хліб-сіль на рушнику; зображення символів, що використовують у вишиванні, ноутбук, проектор, фарби, гуаш, музичний супровід.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

1. Емоційне налаштування

Сонечко встало,

Іде новий день.

Любі малята

Усім: «Добрий день!»

Пташечка в небі

Співає пісень.

Ніби вітає усіх:

«Добрий день!»

Дзвоник видзвонює

Дзень! Дзень – дзелень!

Учні, школярики,

Всім: Добрий день!

II. Мовленнєва розминка

Читання вірша Тамари Коломієць «Нагідка».

III. Мотивація навчальної діяльності

Повідомлення теми і мети уроку

1. Загадка.

Я м'якенька полотнинка, випрана дбайливо,

Не серветка, не хустинка, знаю своє діло.

Я до щічок, до голівки притулюсь ласкаво.

Я вберу усі краплинки з тіла після ванни.

Я не гість — хазяїн в домі, і лежать я не звик.

Вам ім'я моє відоме, пригадайте, я... (рушник).

Вивчаємо творчість поетеси Тамара Коломієць під девізом:

«Душі народної скарбниці не згаса...»

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

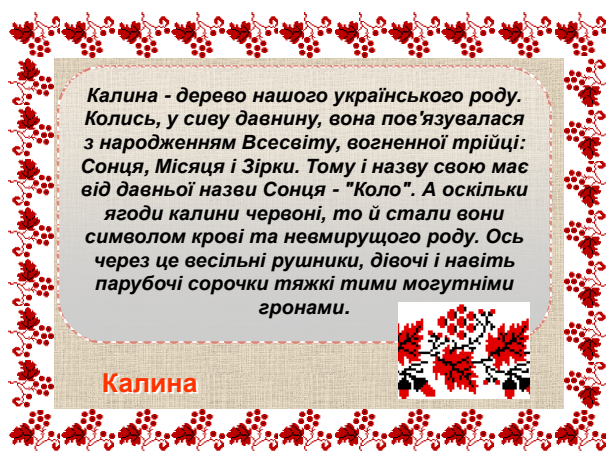
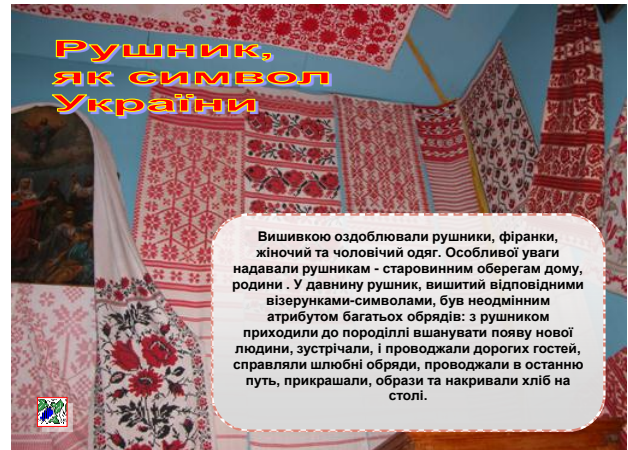
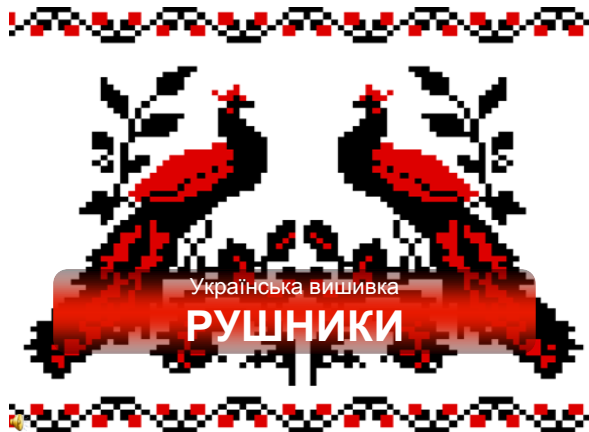
1. Вступне слово. Перегляд презентації

- Відлітають роки, минають віки, змінюється мода, але ніщо не затьмарить краси вишитих речей. Хліб-сіль на рушникові – одвічні людські символи.

Прийняти рушник, поцілувати хліб – символізує духовну єдність, злагоду, глибоку пошану. Цей звичай пройшов крізь віки і став доброю традицією в наш час.

- Український рушник... Оздоблений квітами, зірками, птахами, скільки він промовляє кожному з нас!

Від сивої днини і до сьогодні, і в радості і в горі – невід’ємна частка нашого побуту – рушник.

2. Робота з прислів'ями

Повчальні, мелодійні, близькі до серця слова українських прислів'їв про рушник ваблять наше відчуття прекрасного.

- Рушник на кілочку – хата у віночку.
- Хата без рушників, що родина без дітей.
- На рушник стати – разом долі поєднати.
- Рушники біленькі - жити любенько.
- На рушник стати – про сім'ю дбати.
- Рушники вишивати – долю пригортати.
- На рушник встати – судженого мати.
- Наші рушники – обереги від біди.
- На весільний рушник стати – щастя й долю мати.
- Не лінуйтеся, дівоньки, вишивати

Буде чим гостей шанувати!

Рушники – не для слави, рушники – для душі!

V. Робота над темою уроку

1. Слово вчителя

- Зараз ми поринемо у цікавий світ краси! Це краса українського рушника.

З давніх - давен у чарівну силу рушника вірили, як у доброго чарівника, що збереже від усякого лиха. А сила рушника у візерунках, вишитих на білому полотні.

- Послухайте вірш Т. Коломієць «Біле поле полотняне» і поміркуйте «Чому присвятила свій вірш?»

2. ЩОДЕННІ 5. РОБОТА ЗІ СЛОВАМИ

а) Читання стовпчиків слів «буксиром»

Ткане	пране
поволі	колоски
зацвіте	навпрошки
заряhtять	полотняне
барвистим	василечки
покрутнеться	застрибає

б) **ЩОДЕННІ 5. ПИСЬМО ДЛЯ СЕБЕ.** Довідкове бюро

Заряhtять – те саме, що замерехтять (блмати, мігтіти)

Навпрошки – те саме, що навпростець.

3. ЩОДЕННІ 5. ЧИТАННЯ ДЛЯ СЕБЕ. Гра «Бджілки»

Напівголосне читання вірша

Фізкультхвилинка

Україно, ми твоя надія.mp4

4. ЩОДЕННІ 5. СЛУХАННЯ. Виразне читання вірша учням

- Як ви розумієте виділені вислови?

- Чи справді голка вишивала рушник сама? Чому в неї все так вправно виходило?

- Які слова вживає поетеса, щоб ми уявили живі квіти, колоски, листочки?

5. ЩОДЕННІ 5. ЧИТАННЯ ДЛЯ КОГОСЬ. Робота в парі

- Прочитайте вірш одне одному.
- Оцініть читання.

6. Гра «Знайди риму»

Полотняне..	Навпрошки...
ходить..	поволі..
сяк..	тут...

VI. Опрацювання тексту про рушник «Чи знаєш ти?»

1. ЩОДЕННІ 5. ЧИТАННЯ ДЛЯ СЕБЕ. Самостійне читання мовчки

- Чим є рушник для нашого народу?

2. Читання тексту «ланцюжком»

3. Аналіз тексту – з елементами вибіркового читання

- Що символізує смуга полотна?
- Яку роль грають рушники в житті українців?
- Які візерунки та кольори є на українському рушнику?
- Що передано в орнаментах українських рушників?
- Що таке оберіг?

VII. Повідомлення теми роботи

- Ми спробуємо сьогодні побути народними майстринями, художницями. Наша робота незвичайна: будемо «вишивати» фарбами, гуашшю на паперовому «рушнику».

- Намалюйте рушник, що виник у вашій уяві під час читання вірша, тексту про

рушник. Подивимось, як же ваша голка буде ходити по полю. Який же «орнамент» на нашому рушнику?

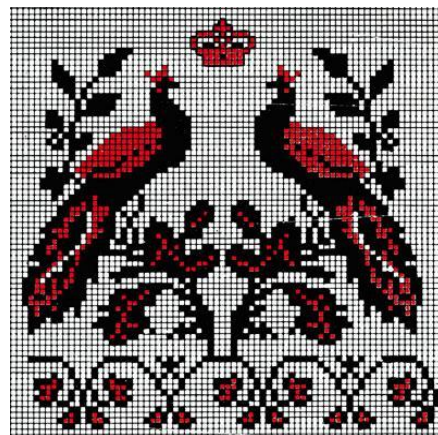
1. Розглядання зразків учителя

2. План виконання роботи

- Виріжте смужку паперу розміром 30x10см.
- На краях «рушника» ножицями зробіть бахрому завдовжки 10 см
- Над бахромою нанесіть олівцем ескіз орнаменту
- Розфарбуйте рослинний орнамент ескіза на рушнику гуашшю.

3. Інформація про орнаменти

4. Розгляд зразків орнаментів

5. Самостійна робота

6. Презентація робіт

Рушники України,

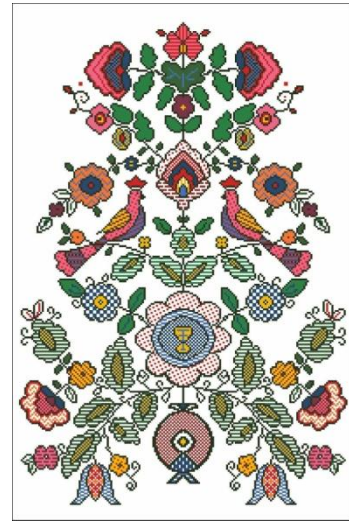
Скільки вас і які?

Рушники для дитини,

Рушники на всі дні,

Рушники ті весільні,
Рушники лиш для свят,
Рушники для недолі,
Рушники для малят.
І над образом в хаті
Рушничок той висить,
І в палатах багатих.
Хто їх всіх полічить?
Рушники всі в узорах:
І рушник на щодень,
Різнобарвні в кольорах,
Ще й рядочки з пісень.
Рушники України –
Для обличчя і рук,
З ними діти зростали,
Брали в світ в дні розлук.
Скільки ви, українки,
Із квіток і рослин
Змайстрували в зазимки
Рушників для родин?
На весь світ розіслали
Рідні взори землі.
Рушники ми малювали,
Не для слави, для душі!

VIII. Підсумок уроку. Рефлексія

- Чому був присвячений наш урок?

- Що нового дізналися ви про рушник?

- Що вам сподобалося?

Рефлексія діяльності: «Рефлексивний екран» Я зрозумів... Було цікаво... Я зміг...

Навчальна: Моє досягнення! Мій успіх! Мої труднощі!

Емоційна: **Вправа «Покажи палець»**

(для позитивної оцінки емоційного стану дитина направляє великий палець вгору, при негативній - вниз).

Мандрівку свою ми вже закінчили,
Все з вами ми вивчили і повторили,
Всі дружні й активні були весь цей час.
Хороші оцінки чекають на вас!

Шануйте, друзі, рушники,
Квітчайте ними свою хату,
То – обереги від біди.
Шануйте те, що дала мати
В похмурі та скрутні часи
Шануйте, діти, рушники!

ВИСНОВКИ

У початкових класах закладається основа національної свідомості учнів. Отже, національно-патріотичне виховання пронизує весь навчально-виховний процес, органічно поєднує національне, громадянське, моральне, родинно-сімейне, естетичне, правове, екологічне, фізичне, трудове виховання, базується на національній історії, знанні та відстоюванні своїх прав, виконанні конституційних і громадянських обов'язків, відповідальності за власне майбутнє, добробут та долю країни. Для цього створюється цілеспрямована, організована взаємодія дітей з батьками, педагогами, дитячими колективами, громадськими об'єднаннями, закладами культури, територіальною громадою. Застосування наведених форм, методів і засобів національно-патріотичного виховання покликане формувати в дитині емоційні та поведінкові компоненти, що передбачають вироблення вмінь міркувати, аналізувати, ставити питання, шукати власні відповіді, критично розглядати проблему, робити власні висновки, брати участь у громадському житті, а патріоти своєї країни якраз і повинні бути такою особистістю.

Мета навчального закладу на сучасному етапі – виховати молодь гуманною, творчою, відповідальною, з активною життєвою позицією, яка могла б реалізувати себе. Без пробудження таких моральних феноменів, як патріотизм, обов'язок, совість, почуття власної гідності, працелюбність навряд чи можна розраховувати на поліпшення ситуації в країні.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Вишневецький О. Сучасне українське виховання (система цінностей). - Львів, - 2013. - 15 с.
2. Волошин С. В., Стахів Л. Г. Суб'єкт – суб'єктні стосунки вчителя та учня початкової школи – шлях до особистісно-зорієнтованого навчання і виховання. Збірник наукових праць Інституту проблем виховання НАПН України «Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді». Київ, 2017. Вип. 21. Кн. 2. С. 278–290.
3. Громадянин - Держава - громадянське виховання. Антологія/Упорядники М. П. Рогозін і В. О. Сухомлинська. - Донецьк, 2011. - 262 с.
4. Стельмахович М. Українська родинна етнопедагогіка – наука про взаємини батьків і дітей //Родинні взаємини і проблеми виховання дітей: Збірник статей /С. Карпінець, Б. Кіндратюк, Л. Ковальчук та ін./ За ред. В.Костіва. – Івано-Франківськ, 1995. – С.48.
5. Яроцький Л. В. Роль традицій у патріотичному вихованні молоді // Україна: минуле, сучасне, майбутнє: До 10-річчя незалежності України: [Матеріали обл. міжвуз. конф. Житомир, 30 трав. 2001 р.]. - Житомир, 2011. - С.109-115.
6. Завдання і напрями національно-патріотичного виховання в школі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pedrada.com.ua/article/185-napryami-natsionalno-patrotichnogo-vihovannya-na-navchalniy-rk> (2.09.2021) - Назва з екрана.

ДОДАТКИ

Ранкова зустріч. Щоденні новини

Ранкова зустріч. Вправа «Ромашка»

Ранкове коло. Ігровий тренінг «Я обираю настрої»

**Година спілкування
«День захисників і захисниць України»**

Година спілкування. Робота у групах

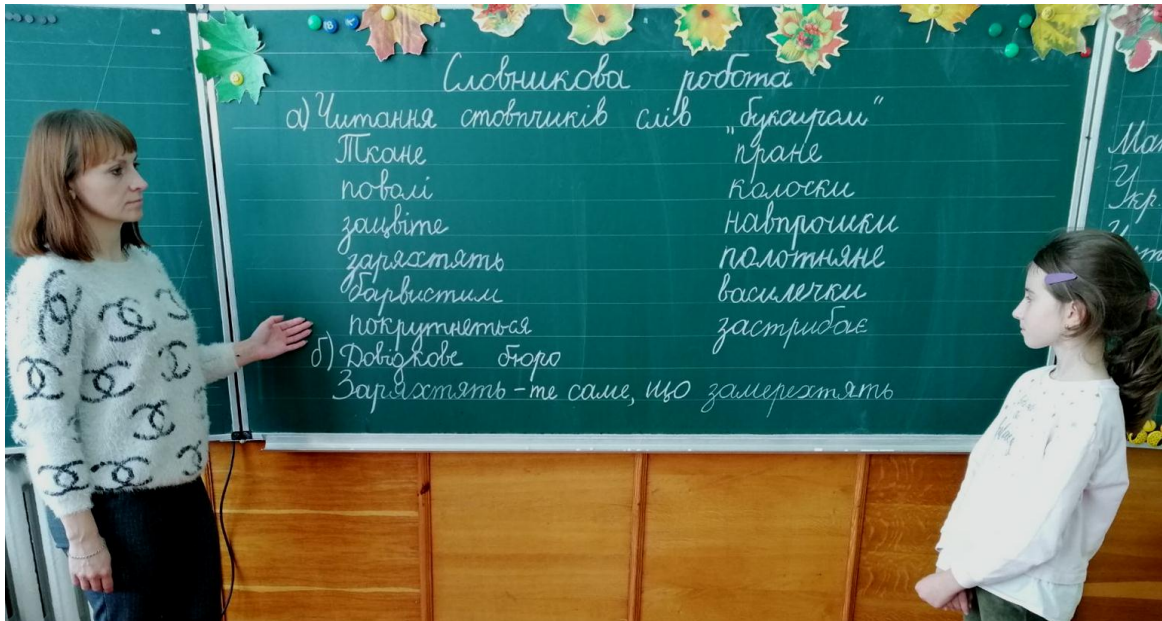
Година спілкування. Асоціативний кущ

Ранкова зустріч «Рідна домівка, рідна сім'я»

Бесіда на тему «Наш Луцьк»

Робота з текстом на уроці

Година спілкування до Дня української писемності та мови